

ISSN
ISSN 2992-9229

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2024 №2
(4)

Samarqand-2024

ISSN 2992-9229

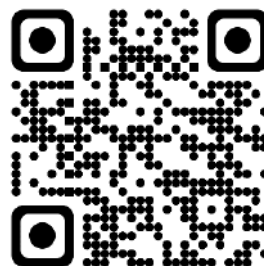
TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2024

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Juliboy ELTAZAROV
f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Roxila RUZMANOVA
f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hamidulla DADABOYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hotam UMUROV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Feruza Manukyan – Phd (O‘zbekiston);

Mas’ul muharrir: **PhD Zokir BAYNAZAROV**
(O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодуллал МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хамидулла ДАДАБОЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хотам УМУРОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОВОДА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khamidulla DADABOEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khotam UMUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hamidulla DADABOYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hotam UMUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA OID TADQIQOTLAR

Qosimjon SODIQOV

«DEVONU LUG‘ATI-T-TURK» MATNIDAGI HARAKAT BELGILARI VA TURKIY SO‘ZLARING O‘QILISHI MASALASI.....9

Hamidulla DADABOYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA QORAXONIYLAR DAVRI SAVDO-MOLIYA ISTILOHLARI TIZIMINING AKS ETISHI.....19

Shuhrat SIROJIDDINOV, Zulxumor XOLMANOVA

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING ADABIY-MA‘RIFIY QIYMATI.....27

Jo‘ra XUDOYBERDIYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING O‘ZBEK TARJIMONLARI VA ULARNING TARJIMALARI NASHRLARI HAQIDA.....35

Baxtiyor ABDUSHUKUROV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DAGI O‘G‘UZCHA SO‘ZLAR.....49

Vazira ALIMBEKOVA

JANUBI-SHARQIY ANDIJON LINGVOAREALI LEKSIKASINING “DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA MUNOSABATI.....58

Alima PIRNIYAZOVA

MAHMUD KOSHG‘ARIYNING “DEVONU LUG‘AT-IT-TURK” ASARI VA QORAQALOQ TILI71

Umurzoq JUMANAZAROV

FITRAT “DEVONU LUG‘ATIT TURK” TADQIQOTCHISI.....78

Shuxrat ABDULLAYEV

“DEVONU LUG‘ATI-T-TURK”NING O‘ZBEK VA QORAQALPOQ TILI LEKSIKASIDA TUTGAN O‘RNI86

Ahrorbek AZIZOV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA XALQ O‘YINLARI TALQINI.93

Sarvar QO‘LDOSHEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” DA DAVLATCHILIK BELGILARI103

Ozoda SHARIPOVA

“DEVONU LUG‘OT-AT TURK” ASARIDA KELITIRILGAN VATAN VA VATANPARVARLIK MAVZUSIDAGI PAREMALARNING SEMANTIK TADQIQI.....111

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Sirojiddin XO‘JAQULOV

TOJIK MA‘RIFATPARVARLIK VA JADID ADABIYOTIDA TURK TANZIMAT DAVRI ADABIYOTINING TA‘SIRI.....117

Osman EMIN

BALKAN TÜRK EDEBİYATI’NDA TÜRK DÜNYASI128

Muso YULDASHEV

LOTIN YOZUVIGA ASOSLANGAN YANGI O‘ZBEK ALIFBOSI VA TURK-RUN YOZUVI TARIXIGA BIR NAZAR139

Shohista JUMANOVA

CHO‘LPON POETIKASI (UNING NASRIY ASARI : “KECHA VA KUNDUZ” ASOSIDA)145

TURKIY AXALQLARNING IJTIMOY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Мирвари ИСМАЙЛОВА

КУЛИНАРНЫЙ КУЛЬТ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ МАТЕРИАЛЬНО-ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ152

Oybek BARZIYEV

HIJRON MAVZUSI BILAN BOG‘LIQ AN‘ANAVIY POETIK TURKUMLAR (*Milliy uyg‘onish davri o‘zbek, qozoq, arman she‘riyati misolida*)162

KITOB TANITUVI / KITAP TANYŞDYRYŞ / BOOK REVIEW168

AZIZ MUSHTARIY!

Qadim o'tmishga ega bo'lgan har bir xalqning madaniyat va sivilizatsiya hamjamiyatida o'z izini qoldirgan asarlar mavjud. Shu jihatdan turkiy sivilizatsiyaning madaniy kodlarini ochib beruvchi va har o'qilganida yangidan yangi ma'nolar olamini ochuvchi turkologiyaning durdona asarlaridan biri “Devonu Lug'otit Turk”dir. Ma'lumki, YUNESKO Bosh Assambleyasining 42-sessiyasida qabul qilingan qaror bilan 2024-yil Mahmud Koshg'ariyning “Devonu Lug'otit Turk” asari yozilganining 950 yilligi sifatida nishonlash belgilandi. Shu nuqtai nazardan, Ilmiy kengashimiz qalam va minnatdorchilik qarzi sifatida jurnalimizning 4-sonini Turk dunyosining bu noyob xazinasini yana bir bor kashf etish va uning muallifini hurmat bilan yodga olish maqsadida uni maxsus son sifatida nashr etishga qaror qildi.

Bu sonda “Devonu Lug'otit Turk”da xalq o'yinlari, Janubi-Sharqiy Andijon leksikologiyasining “Devonu Lug'otit Turk” bilan aloqasi, Qoraxoniylar davri savdo-iqtisodiy leksikasining devonda aks ettirilishi, devonning o'zbekcha tarjimalari va tarjimonlar, devon matnidagi harakat belgilari va turkiy so'zlarni o'qish masalalari, devondagi davlatchilik tamoyillari, asarning o'zbek va qoraqalpoq tillari leksikologiyasidagi o'rni, vatan, vatanparvarlik haqidagi paremalarning semantik tahlili, kitobning adabiy-pedagogik ahamiyati, o'g'uzcha so'zlar, tojik va jadid adabiyotida turk tanzimat davri adabiyotining ta'siri mavzusiga oid maqolalar o'rin olgan.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

Each nation with a rich history has works that have profoundly influenced its cultural and civilizational landscape. Among such treasures in Turkology is the masterpiece Devonu Lugatit Turk, which unveils the cultural codes of Turkish civilization and reveals new layers of meaning with every read. In recognition of its significance, the 42nd UNESCO General Assembly designated 2024 as the 950th anniversary of Mahmud Kashgari's Devonu Lugatit Turk. In celebration, our Scientific

Council has decided to dedicate the 4th issue of our magazine to honoring this unparalleled work and its esteemed author.

*This issue will explore various topics related to *Devonu Lugatit Turk*, including traditional folk games, the relationship between Southeast Andijan lexicology and the *divan*, reflections of the trade and economic lexicon of the Karakhanid period, Uzbek translations and their translators, interpretations of Turkic words in the *divan*, principles of statehood, and semantic analysis of poems focused on homeland and patriotism. Also featured are articles on the book's literary-pedagogical value, the presence of *Ugz* words, and the influence of Turkish Tanzimat-era literature on Tajik and contemporary literature.*

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

*Kadim geçmişi olan her milletin kültür ve medeniyet camiasına damgasını vurmuş eserleri vardır. O bakımdan Türk medeniyetinin kültürel kodlarını ortaya koyan ve muhtevasıyla her okunuşta yeni açılımlar sağlayan Türkolojinin başyapıtlarından biri de asırlar boyu elden ele dilden dile dolaştırılan *Kitâbu Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserdir. Bilindiği üzere UNESCO Genel Kurulu'nun 42. oturumunda alınan kararla 2024 yılı, Kâşgarlı Mahmut'un *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserinin yazılışının 950. yıl dönümü olarak kutlanmaktadır. Bu kapsamda Bilim Kurulumuz, bir kalem ve gönül borcu olarak dergimizin 4. sayısını; Türk dünyasının bu eşsiz hazinesini bir kez daha keşfetmek ve müellifini saygıyla hatırlamak adına özel sayı olarak yayımlamaya karar vermiştir.*

*Bu sayıda “*Dîvânu Lugâti't-Türk*’te halk oyunları, Güneydoğu Andican leksikolojisinin *Dîvânu Lugâti't-Türk* ile ilişkisi, Karahanlılar Dönemi ticari-iktisadi istilahların *dîvâna* yansımaları, *dîvânın* Özbekçe tercümelemleri ve tercümanlar, *dîvân* metnindeki hareket fiilleri, işaretler ve Türkçe sözlerin okunma sorunları, *dîvânda* devletçilik prensipleri, eserin Özbek ve Karakalpak dilleri leksikolojisindeki yeri, *dîvânda* geçen vatan ve vatanperverlik konularındaki paremlerin (atasözlerinin) semantik tahlili, kitabın edebî ve pedagojik kıymeti, Oğuzca sözler, Tacik ve Cedit Edebiyatı’na Tanzimat dönemi Türk Edebiyatı’nın etkisi, Türk Bitig Taşları’nın Semerkant vilayeti Karluk şiveleriyle münasebeti, Çolpan’ın poetikası, hicran temasıyla ilgili geleneksel poetik birlikler” gibi konu başlıklarına yer verilmiştir.*

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

У каждого народа с древней историей есть произведения, оставившие след в общности культуры и цивилизации. В этом отношении раскрываются культурные коды турецкой цивилизации, шедевры тюркологии, открывающие мир новых смыслов каждый раз, когда его читают, одним из таких произведений можно назвать- «Диван лугат-ат-турк». Как известно на 42 сессии Генеральной Ассамблеи ЮНЕСКО принято решение о праздновании 950-летия сборника тюркских наречий Махмуда Кошгари «Диван лугат-ат-турк» в 2024 году.

С целью почтить память великого ученого наш научный совет решил посвятить 4 -й номер журнала этому уникальному сокровищу турецкого мира и опубликовать его в виде специального выпуска. Статьи этого сборника посвящены народным играм, представленным в «Диван лугат-ат-турк»; связь Южно-Шарайской Андижанской лексикологии с «Диван лугат-ат-турк», отражению в торгово-экономической лексики эпохи Караханидов в словаре; узбекским переводам и переводчикам словаря, принципам государственности, месту узбекской, каракалпакской лексики в произведении; семантическому анализу паремий о родине и патриотизме, значению литературно-педагогической составляющей книги; исследованию огузских слов в таджикской и джадидской литературе; тюркской литературе периода танзимата.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARI HAQIDA!

Eng qadimgi turkiy til tadqiqotchilaridan biri bo‘lgan Mahmud Koshg‘ariy, o‘zining yuksak lingvistik bilimlari bilan turkologiyaga beqiyos hissa qo‘shgan. U Turk dunyosining til, adabiyot va umuman madaniyat jihatdan Markaziy Osiyodagi eng yorqin davri hisoblangan Qoraxoniylar davrida yashagan. Madrasayi Hamidiyye va Madrasayi Sajiyyeda tahsil olgan olim, turk dunyosiga ikkita noyob xazinani taqdim etgan bo‘lib, bular “Devonu lug‘otit Turk” va “Javoqir un-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asarlaridir. “Devonu lug‘otit Turk”ning asl qo‘lyozmasi bizgacha yetib kelmagan. Dunyodagi yagona nusxasi Muhammad b. Abu Bakr ibni Abulfath Damashqiy tomonidan ko‘chirilgan. Bu nusxani Ali al-Emiriy qo‘lga kiritgan. Koshg‘ariyning devonda tilga olingan, ammo bugungi kungacha yetib kelmagan “Javoqirun-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asari esa yo‘qolgan. Xuddi bir paytlar turklar orasida tarqalgan “Buyuk Xon Ato Bitig” va “O‘g‘uznoma” asarlari kabi bu kitob ham turkologiyaning yo‘qolgan asarlaridan bo‘lib, bugungi Ali Amiri Afandilarni, haqiqiy kitob do‘stlarini kutmoqda...

“Devonu lug‘otit Turk” asari Qoraxoniylar davri turk olimi va yozuvchisi Mahmud Koshg‘ariy tomonidan 1072-1074-yillar orasida yozilgan. O‘z davrining eng mashhur olimlaridan hisoblangan Mahmud Koshg‘ariy bu asarni yozgan davrida arab tilining turk tilidan ko‘ra mavqei yuqori til ekanligi iddaosiga qaramay, turk tilining boy til ekanligini isbotlash maqsadida “Lug‘at” kitobi uslubida yaratgan. Bu yuksak til salohiyatining ikkinchi misolini buyuk shoir, mutafakkir va davlat arbobi Alisher Navoiy tomonidan turk tilining boshqa tillardan kam emasligini dalillash maqsadida yozilgan “Muhokamat ul-lug‘atayn” asari misolida ko‘rish mumkin. Xullas, Abdulla Oripov e‘tirof etganidek, Temurning qilichi yetmagan joyga qalami bilan yetgan, jang maydonida emas, balki ilm-fan va tafakkur yo‘lida kurash olib borgan ikki buyuk alloma sifatida butun turk dunyosining diqqat markazidadir.

Koshg‘ariy yillar davomida turk mamlakatlarini kezib, o‘zi ilmiy sohalarida tadqiqot olib borgan va so‘zdan tortib etimologiyasigacha ko‘rgan deyarli barcha madaniy elementlarini yozib olgan. Koshg‘ariy o‘z so‘zlari bilan: “Men turklar, turkmanlar, o‘g‘uzlar, chigillar, yag‘molar, qirgizlarning (qirg‘izlarning) shaharlarini, qishloq va yaylovlarini ko‘p yillar kezib chiqdim, lug‘atlarini to‘pladim, turli xil so‘z xususiyatlarini o‘rganib, aniqlab chiqdim.”-deydi. Binobarin, Koshg‘ariy turk qabilalari, madaniyati va urf-odatlarini haqida katta hajmli material to‘plash orqali arab muhitiga turk tili va madaniyatini olib kirish, turk tili haqida yozgan grammatikasi bilan arablarga turk tilini o‘rgatishni maqsad qilgan. Shunday qilib, devon; arablarga turk tilini o‘rgatish va turk tilining arab tili kabi boy til ekanligini va undan kam emasligini ko‘rsatish maqsadida yozilgan ilk turkcha lug‘at sifatida ma‘lum.

Devonu Lug‘otit Turk madaniyatimiz va sivilizatsiyamizni ko‘p jihatdan aks ettirish nuqtai nazaridan turkiylikning asosiy asarlaridan biridir. Kitobning yaratilishida turkiy so‘zlar arab qoidalariga ko‘ra tartibga solingan va arabcha muqobillari bilan ma‘nosini topgan. Koshg‘ariy bu asarni yozganidan uch yil o‘tib, Abbosiylar xalifasi Muqtadiy Billohga taqdim etadi. Uning bu xatti-harakatini turkiy tilning ustunliklarini davlat tomonidan ma‘qullash sifatida baholash mumkin. Bundan uch yuz yil o‘tib, lug‘at ilk bor Kilisli Rifatning tuzatishi bilan nashr etilgan; 1943-yili Turk tillari jamiyati a‘zosi Besim Atalay tomonidan arab harflari lotin harflarida o‘z muqobilligini topgan. Devonning o‘zbek nashrlari bo‘yicha ilk tadqiqotlar 1940-yillarda boshlangan. O‘zbekistondagi nashrlar haqida batafsil ma‘lumotni ushbu sondagi maqolalardan olishingiz mumkin.

Koshg‘ariy madrasada tahsil olgani uchun o‘qigan dars materiallari formatini o‘zlashtirib, ijodida mumtoz arab kitoblaridagi usulga amal qilgan. Boshqacha aytganda, Devonu Lug‘otit Turk nomli asar; Muqaddima hamd, salovat va salom bilan boshlanib, ish oxirida duo bilan yakunlanadi. Asar nafaqat lug‘at, balki hikmatlar, she‘rlar, ayot va hadislar, turkiy qabilalarga oid belgilar, sheva farqlariga oid muhim topilmalar, lingvistik materiallar mazmuni bilan ensiklopediya hisoblanadi. Buyuk turk olimi Mahmud Koshg‘ariyning asar yozilganining 950 yilligi munosabati bilan hurmat bilan yod etamiz.

Mirzo Kenjabek ta‘biri bilan aytganda: Maxtumquli – turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahroning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir.

FITRAT “DEVONU LUG‘ATIT TURK” TADQIQOTCHISI

JUMANAZAROV Umurzoq Abdurazzoqovich

Jizzax davlat pedagogika universiteti professori,
filologiya fanlari doktori.

E-mail: guljahon1980@mail.ru

Anotatsiya: Fitrat o‘zbek folklorshunosligida va adabiyotshunosligi tarixida birinchilardan bo‘lib, eramizning V–VI asrlari turkiy xalqlar adabiyoti, xususan, folklori namunalarini mavjud manbalar asosida tiklash va shu orqali qadimgi turkiy xalqlar adabiyotining eng qadimiy namunalari haqida muayyan tasavvurlar tug‘dirishga harakat qildi. Uning «Eng eski turk adabiyoti namunalari» asarida berilgan adabiy-badiiy materiallar fikrimizning tasdig‘i bo‘la oladi.

Ushbu maqolada “Devonu lug‘atit turk” asarining Fitrat tomonidan tadqiq qilinganligi xususida yoritiladi.

Tayanch so‘zlar: *Fitrat, “Devonu lug‘atit turk”, tadqiqot, tadqiqotchi, adabiyot, folklor, to‘rtlik, turkiy til, namuna, xalq og‘zaki ijodi, asar.*

ФИТРАТ – ИССЛЕДОВАТЕЛЬ “ДЕВОНУ ЛУГОТИТ ТУРК”

Аннотация: Фитрат был одним из первых в истории узбекского фольклора и литературоведения попытался на основе имеющихся источников восстановить образцы литературы тюркских народов V-VI веков нашей эры, в частности фольклора, и тем самым создать определенные представления о древнейших образцах литературы древних тюркских народов. Подтверждением могут служить литературно-художественные материалы, приведенные в его работе «Образцы древнейшей тюркской литературы».

В данной статье речь идёт об исследовании Фитратом «Девону луготит турк».

Ключевые слова: *Фитрат, «Девону луготит турк», исследование, исследователь, литература, фольклор, четверостишие, тюркский язык, образец, фольклор, произведение.*

FITRAT, A RESEARCHER OF “DEVONU LUGATIT TURK”

Annotation: Fitrat was one of the pioneers in Uzbek folklore and literary studies; he tried to restore the examples of the literature of the Turkic peoples of the 5th-6th centuries AD, in particular, folklore, based on the available sources, and thereby create specific ideas about the oldest examples of the literature of the ancient Turkic peoples. The literary and artistic materials in his work "Examples of the Oldest Turkish Literature" can confirm our opinion.

This article covers the research of "Devonu Lugatit Turk" by Fitrat.

Key words: *Fitrat, "Devonu Lugatit Turk", research, researcher, literature, folklore, quartet, Turkish language, example, folklore, work.*

Kirish. Fitrat arab istilosiga qadar bo‘lgan turk adabiyoti namunalarini tiklashda Mahmud Qoshg‘ariyning «Devonu lug‘atit turk» asaridagi to‘rtliklarni vazn, qofiya va mavzu nuqtai nazaridan bir–biriga ulab, muayyan izchil syujetga ega bo‘lgan epik asarlar ekanligini kashf etadi. Bunday natijaga u professor Ko‘pruluzoda izidan borib erishadi. Ko‘pruluzodaning ana shunday yo‘l bilan «Devon»da keltirilgan to‘rtliklar asosida to‘rtta marsiyani tiklaganligini ilmiy

jamoatchilik yaxshi biladi. Bular: «Alp Artunga marsiyasi», Yaboqu qabilasi bilan bo‘lgan bir voqeaga bog‘liq marsiya, adresati noma‘lum bo‘lgan bir marsiya, Tanqut amiriga oid bir marsiyadan iborat. Fitrat «Devon»dagi she‘riy namunalarni vazn, qofiya va mavzu jihatidan muayyan tartibda birlashtirib, ikkita marsiya va bir qancha epik asarlarni tiklaydi.

Bu asarlardagi aksariyat so‘zlarning turkiy tilga oidligi, arabcha so‘zlarning ozligiga asoslanib, Fitrat tizmalarni eramizning VI–VII asrlarida yaratilgan, - degan xulosaga keladi, u bu haqda shunday yozadi: «Shu kitobning birinchi qismidagi sakkizinchi asar (uyg‘urlar bilan urush)ning musulmon turklarining urushlari tasvir qilg‘onini Mahmud Qoshg‘ariy xabar beradir. Yana shu birinchi qismidagi beshinchi asarda «ivriq» so‘zi borkim, u arabcha «ibriq» demakdir. Yana shul birinchi qismdog‘i birinchi asarda (Alp Artunga marsiyasida) za‘faron ma‘nosida arabcha «ko‘rkum» so‘zi bordir. Mana bular mazkur asarlarning turk, arablarning birinchi uchrash zamonlarig‘a oid bo‘lg‘onin ko‘rsatadir. Demak, u asarlarning har holda milodiy 6–7 nchi mulchar (asr)ning adabiy emishlari ekaniga hukm etmak mumkindir».

Fitratning bu xulosasi biz uchun bir necha jihatdan qimmatli. Birinchidan, «Devonu lug‘atit turk», garchi XI asrda yaratilgan bo‘lsa-da, biroq u yoki bu so‘zni izohlash maqsadida jalb etilgan misollar, ayniqsa, she‘riy parchalar VI–VII asrlarda yaratilgan turkiy xalqlar og‘zaki ijodidan olingan. Demak, bevosita mana shu misollar asosida arablar istilosidan oldingi turkiy xalqlar og‘zaki ijodi asarlarining janr mansubiyati, muayyan janrlarning tasvir prinsiplari, ularning uslubiy xossalari haqida ba‘zi bir xulosalarga kelish mumkin. Ikkinchidan, Fitrat «Devon»dagi she‘riy to‘rtliklarni vazn, qofiya va mavzu asosida birlashtirar ekan, yuzaga kelgan asarlar xalq ijodiga taalluqli ekanligini his qilgan holda 20-yillar adabiyotshunosligi talab va ehtiyojlaridan kelib chiqib, ularni «Eng eski turk adabiyoti namunalari», - deb nom qo‘ya qoladi va chop ettiradi. Biz uchun Fitratning o‘zi tiklagan asarlarga og‘zaki yoki yozma adabiyot namunalari sifatida qarash emas, balki u birlashtirgan to‘rtliklar qachonlardir yaxlit holda bo‘lgan asarlarning parchalari ekanligini tasdiqlashi ahamiyatli. Ularning og‘zaki ijodga, eng avvalo, tarixiy dostonlarga yoki xalq tarixiy qo‘shiqlariga taalluqli ekanligini esa asarlarning mavzui, poetik xususiyatlarini tahlil qilish orqali aniqlash mumkin.

Xullas, Fitrat tomonidan tiklangan «Bir urush maydoni haqida», «Ovdan urushg‘a», «Tang‘ut begining urushi», «Uyg‘urlar bilan urush», «Uch urush» kabi asarlarga biz turkiy xalqlar qadimgi folklorining qoldiqlari va ayni paytda tarixiy-qahramonlik qo‘shiqlarining ajoyib namunalari sifatida qarab, biz quyida ularning ayrimlaridagi turkiy xalqlar tarixiy folkloriga xos uslubiy jihatlarni yoritishga harakat qilamiz.

Asosiy qism. «Bir urush maydoni haqida». Mazkur asarga oid to‘rtliklardan o‘n beshtasini Fitrat epik asar mantig‘iga mos keladigan bir tarzda birlashtirgan. Birinchi to‘rtlikning mazmunidan, unda qayd etilgan qabila nomlaridan kelib chiqilsa, bu asar tarixan mavjud bo‘lgan O‘g‘ush qabilasining tashqi dushmandan o‘zini himoya qilish maqsadida olib borgan jangu jadallarini aks ettirganligini anglab olish mumkin:

*Kuchi tangi to‘qishti,
O‘g‘ush qunum o‘qushti.
Charik tobo yoqishti,
Bizga kelib uch o‘tor.*

Ma‘lum bo‘ladiki, kuch-qudrati teng qabilalar bir-birlarini bo‘ysundirib, kuchsizlarini o‘zlariga tobe qilish uchun urushadilar. Mana shunday teng kuchga ega bo‘lgan qabilalardan biri bir kuni O‘g‘ush qabilasi ustiga qo‘shin tortadi. Shunda o‘zini mudofaa qilish maqsadida O‘g‘ush

qabilasi barcha aymoqlariga xabar berib tezgina qo‘shin to‘playdi. O‘ch olmoq uchun kelgan qabila lashkari esa tobora yaqinlashib qoladi:

*Tirg‘oqlanib sakratti,
Arin, otin yugurtti.
Bizni qomug‘ angitti,
Ondog‘ suga kim yatar?*

Mazmuni: *dushman qo‘shini shiddat bilan otini choptirib, botirlarini yayov, otli holda olg‘a yugurtiradi. Biz (O‘g‘ushlar) ularning hollarin ko‘rgach, bunday qo‘shinga kim teng kela oladi, deb hayron qoldik.*

Darhaqiqat, dushman lashkarlarining shiddat bilan bostirib kelishi, g‘ayratiga sabri chidamagan bahodirlarning otli va yayov holda dushmanga qarshi tashlanishi, dushman lashkarlarining ko‘pligi hamda kuchsizligidan hayron qolish kabi tasvir xalq og‘zaki ijodi uchun juda ham mos keladi. Chunki son-sanoqsiz dushman lashkarlarini tor-mor etgan Rustam, Go‘ro‘g‘li, Avaz, Hasan, Ravshan kabi xalq epik bahodirlarining har qanday jang oldidan biroz ikkilanib, xavfsirab turish holatlari yuqoridagi to‘rtlikda bayon etilgan tasvirga juda yaqin va hamohangdir.

*Mang bila kenkashdi (kengashdi),
Bilki manko (mongo) tengashdi (tenglashdi)
Aran bila sunkashdi (sungashdi)
Olplar boshin ul yuvor.*

Mazmuni: *u men bilan kengashib, urush to‘g‘risida o‘z bilimlarini mening bilganlarim bilan tenglashtirdi. Erlar bilan nayzabozlik qilib, botirlarning boshlarini yumalatmoqdadir.*

Mazkur to‘rtlikda ikki xil holat, vaziyat bayon etilgan. Birinchisi - u (qabila boshlig‘i) jang oldidan o‘z bahodirlari bilan urushni olib borish haqida kengashib olishganliklari haqida ma‘lumot berganligidan iborat. Bu narsa xalq og‘zaki ijodi uchun ham tipologik hol bo‘lib, bostirib kelayotgan yovga qarshi chiqish uchun qabila boshliqlari, lashkarboshilar kengashib oladilarki, mana shu dalilning o‘zi qadimgi folklor namunalari bevosita real voqelik dalillariga asoslanganligini tasdiqlaydi.

Ikkinchisi - to‘rtliklarning keyingi ikki misrasida uzoq o‘tmishda ko‘p xalqlarda mavjud bo‘lgan qadimgi bir an‘ananing tasviridan iborat. Bu an‘anaga ko‘ra, ikki tomonda tizilib turgan qo‘shin to‘g‘ridan to‘g‘ri jangga tashlanmay, avval ularning nomdor botirlari o‘zaro kuch sinashadilar, qaysi tomonning botiri mag‘lub bo‘lsa, o‘sha tomonning lashkari mavh etilgan hisoblanadi. Mana shu narsaga bo‘ysunmagan taqdirdagina lashkarlar jangga tashlanadilar. To‘rtlikning keyingi ikki misrasida ikki tomon botirlarining o‘zaro kuch sinash janglari bayon etilganga o‘xshaydi. Bu fikrimizni esa navbatdagi to‘rtlik tasdiqlaydi:

*Aran orig‘ urnashur
Uchin, akin irtashur
Soqol tutib tortishur
Ko‘ksi oro o‘t tutor.*

Mazmuni: *botirlar butun g‘azablanadilar, gina (dushmanlik) ham o‘chlarini istab maydonga kirdilar. Bir-birovining soqollarin tutdilar, tortdilar. Yuraklarida olovlar tutashg‘on edi.*

Demak, ikki lashkar tomonlaridan maydonga tushgan botirlarning g‘azab va nafrat bilan bir-birlariga tashlanishi yuqoridagi to‘rtlikning asosiy mazmunini tashkil etadi. So‘nggi to‘rtlikda ham mana shu jangning kechish jarayoni tasvirlanadi:

*Olplar orig‘ olqashur
Kuch bir qilib orqashur
Bir-bir uza olqashur
Azgarlaazib o‘q otor.*

Mazmuni: *botirlar bir-birlarini butunlay yo‘q etadilar, kuchlarini birlashtirmoq uchun bir-birlariga orqa tayanadilar. «Hay barakalla» deb bir-birlarini alqaydilar, hech o‘ylamasdan o‘q otishadilar.*

Ko‘rinib turibdiki, maydonga tushgan botirlar bir-birlari bilan basma-bas kelib jang qilmoqdalar. Taraflar charchab qolganlarida sheriklariga tayanib kuch yig‘ib oladilar, so‘ngra kamon otish jangiga o‘tadilar va bir-birlariga ayamay o‘q ota boshlaydilar. Tasvir o‘z xarakteri bilan O‘g‘ush qabilasining o‘zini himoya qilish uchun olib borgan tarixiy janglarning real ifodasidir.

*O‘pkam kalib o‘g‘rodim
Orslonloyu ko‘kradim
Olplar boshin to‘g‘rodim
Amdi mani kim tutor?*

Mazmuni: *mening ham g‘azabim keldi, maydonga yuzlandim, arslonlar kabi na‘ra tortdim, botirlarning boshlarini to‘g‘radim, emdi meni kim to‘xtata olur, «kim saqlay olur», -deb qichqirdim.*

To‘rtlikda g‘azabga kelgan bahodirning maydonga tushishi va dushmanlarga arslonday tashlanib, o‘z qabilasining himoyasi uchun bir o‘ch olish epizodi tasvirlangan. Bayon bevosita bahodir jangchi tilidan monolog nutq shaklida olib borilganki, nutqning bu shakli turkiy xalqlar folklori uchun juda ham xarakterlidir:

*To‘qush ichra urushtim
Ulug‘ birla qorishtim
To‘quz otin yorishtim
Oydom amdi ol «o‘tar!».*

Mazmuni: *jang maydonida urusha-urusha yovning ulug‘iga ro‘baro‘ bo‘ldim. Qoshqa otni chopib borayotgan oti ketida «payga» qo‘yg‘on kabi choptirdim-da, «o‘tar botir!» Mana ol emdi, -dedim.*

*Olp aranni o‘zurdim
Bo‘ynin oning qozurdim
Oltun, kumush yuzurdim
Susi, qalin kim o‘tar?*

Mazmuni: *yovning botir erlarini bir-birlaridan ajratib tarqatdim, uning (yov kattasining) bo‘ynini tovladim, oltin-kumushlarini yuklab tashidim, qo‘shini ko‘p bo‘lmoq bilan har kim urushda yenga olmaydi.*

Mazkur to‘rtlikda bevosita qahramonning jangda ko‘rsatgan xatti-harakatlari, jasorati xalq eposi ruhida bayon etilgan.

*Boshi oning oyiqti
Qoni yuzub turuqti
Bolig‘ bo‘lub tog‘iqti
Amdi oni kim yatar.*

Mazmuni: *uning boshining yarasi yomonlashdi, yarasi qon yig‘ib qabarib turdi, ul yaralang‘ach toqqa qochib ketdi, emdi uni quvib borib qo‘lg‘a tushurmak qiyindir.*

To‘rtlikda jangda yaralangan bahodirning dushman qo‘liga tushmaslik uchun toqqa chiqib ketishi tasvirlangan. Bu epik motiv o‘zbek xalq eposida juda ko‘p uchraydi. Masalan, Islom shoirdan yozib olingan «Orzigul» dostonida dushman bilan jang qilib yaralangan Suvonning toqqa chiqib ketishi, «Go‘ro‘g‘li» turkumiga oid ko‘plab dostonlarda Avazxonning yaralanib toqqa chiqib ketishi motivlari fikrimizning dalilidir. Epik motivning mumtoz o‘zbek xalq eposidagi motivlar bilan uyg‘unligi Fitrat keltirgan bu to‘rtliklar qadimgi turkiy xalqlar tarixiy eposining qoldiqlaridan yoki tarixiy-qahramonlik qo‘shiqlarining ajoyib namunalaridan iboratligini yana bir karra tasdiqlaydi. Quyidagi to‘rtlikda esa dushman qo‘shinlarining shiddat bilan bostirib kelishi, alplarning zarbalariga bardosh bera olmay sharmandalarcha qochib ketishlari bayon etiladi:

*Su keladi er yobo,
Qiror qirig‘ ot tabo,
Qochti ankor «olp Oy»
Uvut bo‘lub ul yoshar.*

Mazmuni: *Qo‘shin yer yuzini tutib keladi, otlar qirni tepa-tepa qirib keladilar. «Alp Oy» bu qo‘shindan qochdi. U endi sharmandalik bilan yashaydi.*

Ma‘lumki, xalq tarixiy folklori namunalarida urug‘, qabila yoki el ozodligi yo‘lida jonfido qiladigan bahodirlar ulug‘lanib, qo‘rqoq va xiyonatkorlar nafrat bilan tilga olinadi. Yuqoridagi to‘rtlikda chigirtkaday yer yuzini tutib kelayotgan dushman qo‘shinidan qo‘rqib qochgan Olp Oy ismli bahodir haqida so‘z yuritilgan. To‘rtlik mazmunidan ma‘lum bo‘lishicha, Olp Oy mana shu qochoqlikdan keyin sharmandalik bilan yashashga mahkum. Demak, to‘rtlik mazmun, tasvir ruhi bilan xalq eposining an‘analariga mos keladi.

Alp Oy qochoqlikka yuz burgach, qabila boshlig‘ining ipak chodiri tikilib, barcha qo‘shinlar bilan bostirib kelayotgan dushmanni daf etishga qat‘iy ahd qiladilar. Navbatdagi to‘rtlikda ana shular haqida so‘z yuritilgan:

*Qurvi juvaj quruldi,
Tug‘um tikib uruldi.
Susi otin uruldi,
Qontuq qochoq ul tutor.*

Mazmuni: *mening keng ipak chodirim qurildi, to‘g‘om tikilib, dovullar urila boshladi. Yovning qo‘shinini otlari bilan o‘ray boshladilar. Endi uning o‘zi qochmoq bila qutila olmaydi.*

Qabila tug‘i-bayrog‘i eng muqaddas hisoblangan. Binobarin, ko‘pgina o‘zbek xalq dostonlarida bostirib kelayotgan dushman ham, o‘zini mudofaa etayotgan tomon ham tug‘ ko‘tarib jangga kiradilar. Dushman tug‘ini yerga qorish, yo‘q qilish uning butunlay tor-mor bo‘lganligini anglatadi. Ammo biror tomon qattiq turib o‘zini himoya qilmoqchi bo‘lsa, uning podshosi yoki sarkardasi chodir tikib, tug‘ o‘rnatib o‘tirsas, shu tomonning endi chekinishga yoki qochishga haqqi yo‘qoladi. Yuqoridagi to‘rtlikdan ma‘lum bo‘lishicha, eng ishongan alplari qochishga yuz tutgan qabila boshlig‘i o‘zining ipak chodirini tikib, tug‘ini baland qilib o‘rnatib, o‘zini himoya qilishga bel bog‘laydi. Qabila boshlig‘ining bunday qat‘iy qarorini bilgan bahodirlari o‘zlarining otliq qo‘shinlari bilan dushmanning atrofini o‘ray boshlaydilar. Qamalda qolish xavfini sezgan dushman lashkarlari asta-sekin qochishga yuz tuta boshlaydi. Ko‘rinib turibdiki, ovdan endigina qaytgan O‘g‘ush qabilasi nogahon bostirib kelgan dushman zarbidan dastlab gangib qoladi. Bir qancha nomdor alplar yarador bo‘lib, toqqa chiqib ketadilar va jon saqlab qoladilar, nomdor Olp Oy esa zarbaga dosh bera olmay qochishga yuz tutadi. Vaziyatning bunday keskinlashganidan g‘azablangan qabila oqsoqoli o‘z o‘tovini tikib, tug‘ini baland ko‘tarib, dushmanni daf etishga va shu bilan qabila sarhadlarini bosqinchilardan tozalashga ahd qiladi. Shu bois otliq qo‘shinlar

dushmanni qamrab olib qirg'in qilmoqchi bo'ladilar. Ammo dushman o'z g'animlarining maqsadini to'g'ri anglab, vaziyatning murakkabligini hisobga olib orqaga chekinadi. Demak, ko'rinib turibdiki, Fitrat tomonidan «Devon»ning uch jildligidan terib olingan va ma'lum mantiqiy izchillik bilan tortib berilgan bu parchalar qachonlardir kuylanib yurgan qabila eposining saqlanib qolgan parchalaridan yoki tarixiy-qahramonlik qo'shiqlarining ajoyib namunalaridan boshqa narsa emas. Endi navbatdagi to'rtlikka o'tamiz:

*Qaldi baru o'rturu,
Bardi alin ortiru.
Munda qolib o'lturu
Buki bo'lib un butar.*

Mazmuni: *qabul qilib bizning tomonga keldi, elini, yurtini, orttirib bizga berdi, o'zini oldimizda o'ltirib qolibdirlar-da, bukri bo'lib turadir, tovushi chiqmaydir.*

Dushman ortga chekinish bilan qutila olmasligini anglab, bosh egib kelib taslim bo'la boshlaydi. Taslim bo'lgan kishining esa qaddi bukilgan, ovozi siniq bo'ladi. To'rtlik mazmunidan ma'lum bo'ladiki, O'g'ush qabilasi o'zining mardligi, jasorati tufayli qarshisida turgan dushmanni taslim bo'lishga majbur qilgan:

*...Manga ilindi,
Amgak karu ulandi.
Qilmishinga ilandi,
Tutg'un bo'lub ul qotor.*

Mazmuni: *ko'p emgaklar, mehnatlar ko'rib bezgandan keyin qilmishlariga pushaymon bo'lib ... menga ilindi, qo'lga tushdi. Tutqun bo'lgandan keyin qattqlik ko'rsatib turadi.*

Ushbu to'rtlik oldingi to'rtlikning mazmunini tinglovchi, kuchaytiruvchi mazmunga ega bo'lib, dushmanning avval katta kuch sarflab, jang qilib O'g'ush qabilasini bosib olishga uringanligi, ammo buning uddasidan chiqa olmay taslim bo'lganligini bayon etishi bilan xarakterli. Demak, dushmanning taslim bo'lishini bayon etuvchi parchalar ham anchagina bo'lib, tasvirning batafsilligi, davomiyligi ham xalq tarixiy folklori talablariga mos keladi. Quyidagi to'rtlikda esa O'g'ush qabilasini bosib olgandan keyin dushmanning rejaları qanday bo'lganligini bayon etishga bag'ishlangan:

*Ishi ong ortoshib,
O'g'roq bila urtoshib.
Bo'ynin olib qozrishib,
Tutg'un olib ul sotar.*

Mazmuni: *Uning ishlari endi buzilishdi. Yo'qsa, ul O'g'roq qabilasi bilan urush ochib, bir-birlarining yurtlarin yondiradilar. Ularning bo'yinlarin tovlag'on, ulardan tutqun qilib olg'onlarini qul qilib sotar edi.*

Ko'rinib turibdiki, to'rtliklar – adabiy parchalar bosqinchi bir qabilaning urush rejalarini bir boshidan bayon qilmoqda. Agar u O'g'ushlarni jangda yengsa, keyin O'g'roq qabilasiga hujum qilib, uning yerlarini bosib olib, odamlarini qul qilib sotishni mo'ljallagan. Biroq bosqinchi bu qabilaning yovuz rejaları amalga oshmay qoladi. Chunki endigina ovdan qaytgan O'g'ush qabilasi tez fursatda o'zini o'nglab olib, dushmanga zarba beradi va uning barcha rejalarini buzib tashlaydi. Natijada, O'g'roq qabilasi ham dushman hujumidan qutulib qoladi. Navbatdagi to'rtlikda esa yovuz niyatiga yarasha jazo topgan dushmanning afsus – nadomati bayon etilgan:

*Amdi o'zin uzundi,
Kidin talim unundi,*

*El bo'lg'oli ekandi,
Ondog' Arin kim o'tar.*

Mazmuni: *u endi uyqudan uyg'ondi (ko'zi ochildi)da, keyin qilg'onlariga ko'p pushaymon bo'ldi. Yo'qsa, ul bizga El bo'lmoqdan bosh tortg'on edi. Unday erni utub (yengib) bu holga solmoq bizdan boshqa kimning qo'lidan keladir?*

O'g'ush qabilasining endi har qancha maqtansa ham haqqi bor, chunki bu qabila hech kimga bo'ysunmagan, do'st tutinmagan urushqoq qabila ustidan g'alaba qozondi. Bunday hol maqtovu shuhratlarga loyiq. To'rtlikda mana shu holat, g'alaba gashti ulug'langan:

*Tini yimo ujukti,
Ari, oti ijakti.
Ashi toqi julukti,
So'zin oning kim tutor?*

Mazmuni: *endi nafasi kesilgan, yerlari, otlari berilgan, yo'ldoshlari, eshlari so'lib ishdan chiqqan. Endi uning so'zini hech kim tinglamaydir, tutmaydi.*

Albatta, xalq og'zaki ijodi adolat va haqiqatni tarannum etganligi sababli unda haqiqat uchun kurash olib borayotganlar g'olib chiqishi tabiiy. Folklordagi mana shu xususiyat xalq ijodkorlari tomonidan o'ylab topilgan sun'iy yechim emas. U asrlar mobaynida xalqning adolat, erk va ozodlik uchun kurashida har doim g'olib chiqishini kuzatishlar oqibatida yuzaga kelgan yechimdan iborat. G'olibning so'zi so'z, ishi-ish, mag'lubining esa na ishida, na so'zida qadri bor. Mana shu hayotiy yechim to'rtlikda juda ham tabiiy bayon etilgan:

*Qoni oqib yushuldi,
Qobi qomug' teshildi.
O'luk bilan qo'shuldi,
Tug'ilish kuni ush botor.*

Mazmuni: *qoni qaynab oqti, qon to'la bir qopga o'xshagan tani butunlay teshildi. Uning tutqon quyoshi shu topda botmoqda. Ul emdi o'luklarga qo'shulg'on.*

Natijalar va muhokama. Xalq eposi dushmanning taslim bo'lishi uning pushaymon bilan halok bo'lishi, ezgulikning tantanasi tasviri bilan yakunlanadi. «Bir urush maydoni haqida» deb shartli nom berilgan bu adabiy parchalar ham xuddi ana shu an'anaga amal qilgan holda yakunlangan. Aytish mumkinki, bunday epik yakun juda qadimiy tarixiy an'analarga tayangan holda bizga qadar yetib kelgan. Demak, professor Fitrat tiklagan «Bir urush maydoni haqida» asari qadimgi turkiy xalqlar qabilachilik davri tarixiy folklori namunasidan iborat bo'lib, u to'liq bo'lmasa ham, xalq tarixiy folklorining barcha tasvir prinsiplariga to'la javob beradi. Ammo bu asar o'zidagi tarixiylik prinsiplariga ko'ra, xalq eposining aniqrog'i, tarixiy folklorining qaysi bir tipiga mansub ekanligini aniqlash lozimki, bizning bu haqda dastlabki fikr-mulohazalarimiz quyidagilardan iborat:

Fikrimizcha, «Bir urush maydoni haqida» nomli asar qabilachilik davri xalq tarixiy eposining qoldig'i yoki tarixiy-qahramonlik qo'shig'ining ajoyib namunasi hisoblanadi. Bu fikrning qay darajada haqiqatga yaqin ekanligini isbotlash uchun xalq eposi uslubiga xos quyidagi jihatlarga e'tibor berish zarur.

Xulosalar. Ma'lumki, xalq eposi syujeti o'ziga xos uslubiy tizimga ega. Bu tizim esa o'z navbatida syujetning maxsus boshlama, epik tugun, voqealar rivoji, g'alaba madhiyasining epik yakunidan iborat tuzilishga ega ekanligida ko'zga tashlanadi.

Xalq eposidagi boshlamalar ikki xil xarakterga ega: a) epik dunyo konkret tarixiylikdan uzoq bo'lgan epos namunalarida voqealar kechadigan xronotop: epik personajlar, vaziyat va epik

muhit mavhum bo‘ladi. Bunday epos namunalarida tarixiylik o‘ta darajada keng bo‘lib, epik dunyo komponentlarini muayyan aniq tarixiy davr, xronotop bilan bog‘liq holda izohlab bo‘lmaydi; b) epik dunyo konkret tarixiylik prinsiplari doirasida tashkil topgan bo‘ladi. Bunday epos namunalarida epik dunyo komponentlari – xronotop, personaj, vaziyat va muhit nisbiy aniq xarakter kasb etadi. «Devon» materiallari asosida professor Fitrat tiklagan «Bir urush maydoni haqida»gi asarni shu jihatdan ham tarixiy epos parchasidan yoki tarixiy-qahramonlik qo‘shig‘ining ajoyib namunasidan iboratdir, deyish mumkin.

Mahmud Qoshg‘ariy ma‘lum so‘z yoki iboralarni izohlash maqsadida keltirgan to‘rtliklari yaxlit folklor asarining turli joylaridan olingan bo‘lsa ham, biroq tiklangan namunada tarixiy epos syujetiga xos uslubiy tizim ma‘lum darajada saqlanib qolgan. Masalan, kuch – qudratda teng bo‘lgan qabilalarning bir-biriga hujum qilishlari, yengilganlarni esa tobe qilib olishlari qabilachilik tuzumiga xos iqtisodiy – siyosiy tuzumning qoidasi hisoblanadi. Bundan ma‘lum bo‘ladiki, asar voqealari qabilachilik tuzumi davri voqealariga aloqador. O‘zini himoya qilishga majbur bo‘lgan qabila esa endigina ovdan qaytib kelgan konkret tarixiy O‘g‘ush qabilasi hisoblanadi. Birinchi to‘rtlikda berilgan ana shu ikki ma‘lumot «Bir urush maydoni haqida» asarining tarixiy doston namunasining parchasi yoki tarixiy-qahramonlik qo‘shiqlarining ajoyib namunalari ekanligini to‘la tasdiqlaydi. Keyingi to‘rtliklar esa voqealar rivojini, asar voqealaridagi dramatismning tarangligini, qabila sha‘nini himoya qilishning muqaddasligini, o‘z ozodligi uchun olib borilgan jangda g‘alaba qozonishning muqarrarligini ko‘rsatib turadi. Asar esa g‘alaba nashidasini tarannum etish kabi tantanavorlik bilan yakunlanadi. Xullas, «Bir urush maydoni haqida» asari qadimgi turkiy xalqlar tarixiy folklorining tuzilishini muayyan darajada aks ettirgan asardir.

Iqtiboslar/Сноски/References/Каынаklar:

1. Гумилёв Л. М, Древние тюрки. Москва; 1967.
2. Imomov K. O‘zbek xalq prozasi. Toshkent, 1981.
3. История и культура народов Средней Азии, М., 1976, стр. 101.
4. История Узбекистана в источниках. Составитель Б. В. Лунин. Ташкент, 1984.
5. Jumanazarov U. Jasorat va saodat talqini. – Toshkent: G‘.G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1989-yil.
6. Jumanazarov U. Tarixiy voqelik va o‘zbek folklori. – Toshkent: Fan, 1991. – 260 b.
7. Mahmud Koshg‘ariy. Devonu lug‘atit-turk. Uch tomlik, 3-tom, Toshkent, 1963, 168-bet.
8. Толстова Л. С. Исторические предания Южного Приаралья. М., 1984.
9. Fitrat. Eski turk adabiyoti namunalari. – Samarqand , 1928.
10. Qayumov A. Qadimiyat obidalari. Toshkent, 1972, 165-bet.
11. O‘zbek folklorining epik janrlari. - Toshkent: “Fan”, 1981.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
2. Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone and e-mail address of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in Uzbek, Turkish and English.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
 3. The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
 4. Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
 5. Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
 6. Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmiy-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES IN THE FOLLOWING AREAS:

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Elektron pocha:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,15 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otaismi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, respublika, telefoni va e-mail adresi to‘liq keltirilishi kerak.
 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
 5. Har bir maqola boshida o‘zbek, turk va ingliz tillarida annotatsiya bo‘lishi lozim.
 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snuskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, телефон и адрес электронной почты автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи должна быть аннотация на узбекском, турецком и английском языках.
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütün olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon ve e-posta adresi eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında Özbekçe, Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Prof. J.Eltazarov

Musahhih va texnik muharrir:

R. Shokirov

ISSN 2992-9229

2024-yil 29-oktabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2024-yil 31-oktabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –9.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma № 145

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229